

«Baltu maztautas. Kas ir zemgaļi? Kas ir sēļi?»

LU LVI Arheoloģijas nodaļas
zinātniskais asistents
Mag.hist. Normunds Jērums

Baltija 1.–4. gs.

0 50 km

BALTĪJAS JŪRA

BALTĪJAS SOMU KULTŪRAS AREĀLS

UZKALŅŅU KAPULAUKU - ZEMAIŠU

BALTU KULTŪRAS AREĀLS

ŠVĪKĀTĀS KERAMIKAS

RIETUMBĀLTU - PRŪŠU

PRIEKŠTEČU KULTŪRAS AREĀLS

ZEMGAĻU UN SĒĻU PRIEKŠTEČU KULTŪRAS AREĀLS

NEMUNAS LĒJTES LIDZENO KAPULAUKU - SKALŅU PRIEKŠTEČU KULTŪRAS AREĀLS

CENTRĀLĀS LIETUVAS LIDZENO KAPULAUKU VĀRBŪTĒJĀ AUGŠTAIŠU PRIEKŠTEČU KULTŪRAS AREĀLS

DNEPRAS DAUGAVAS BALTO KULTŪRAS AREĀLS

Archeological sites (Raksturīgākie 1.–4. gs. arheoloģiskie pieminekļi):

- Kollas pilskalns un kapulauks
- Jabaras kapulauks
- Peipusa ez.
- Kemsi kapulauks
- Rīgas jūras līcis
- Lāzdiņu kapulauks
- Venta
- Gailiņu kapulauks
- Daugmales pilskalns
- Mūkukalna pilskalns
- Daugava
- Spietīņu apmetne
- Salenieku kapulauks
- Kivītu apmetne
- Slaties kapulauks
- Kerīšu apmetne
- Socišķes pilskalns
- Kuršļu priekšteču
- Mazkatužu kapulauks
- Kurmaiņu kapulauks
- Akmenes kapulauks
- Nemuna
- Sargenu kapulauks
- Nemencīnes pilskalns
- Nere
- Mališu pilskalns
- Osovas kapulauks
- Vergoševas kapulauks
- heimas (vovas) pilskalns

Indoeiropiešu tautas
(lietuvieši, latvieši, senatnē arī
prūši, kurši, sēļi, zemgaļi,
žemaiši, augštaiši, latgaļi,
jātvingi un galindi).

Spriežot pēc baltu hidronīmu plašās izplatības Augšdņepras baseinā, domājams, bijušas vēl citas baltu grupas.

Apzīmējumu *balto valodu* 1845. gadā ieviesa vācu valodnieks Ferdinands Neselmanis (*Nesselmann*). 19. gs. un 20. gs. sākumā līdzīgā nozīmē lietoja apzīmējumu *aisto valodu*

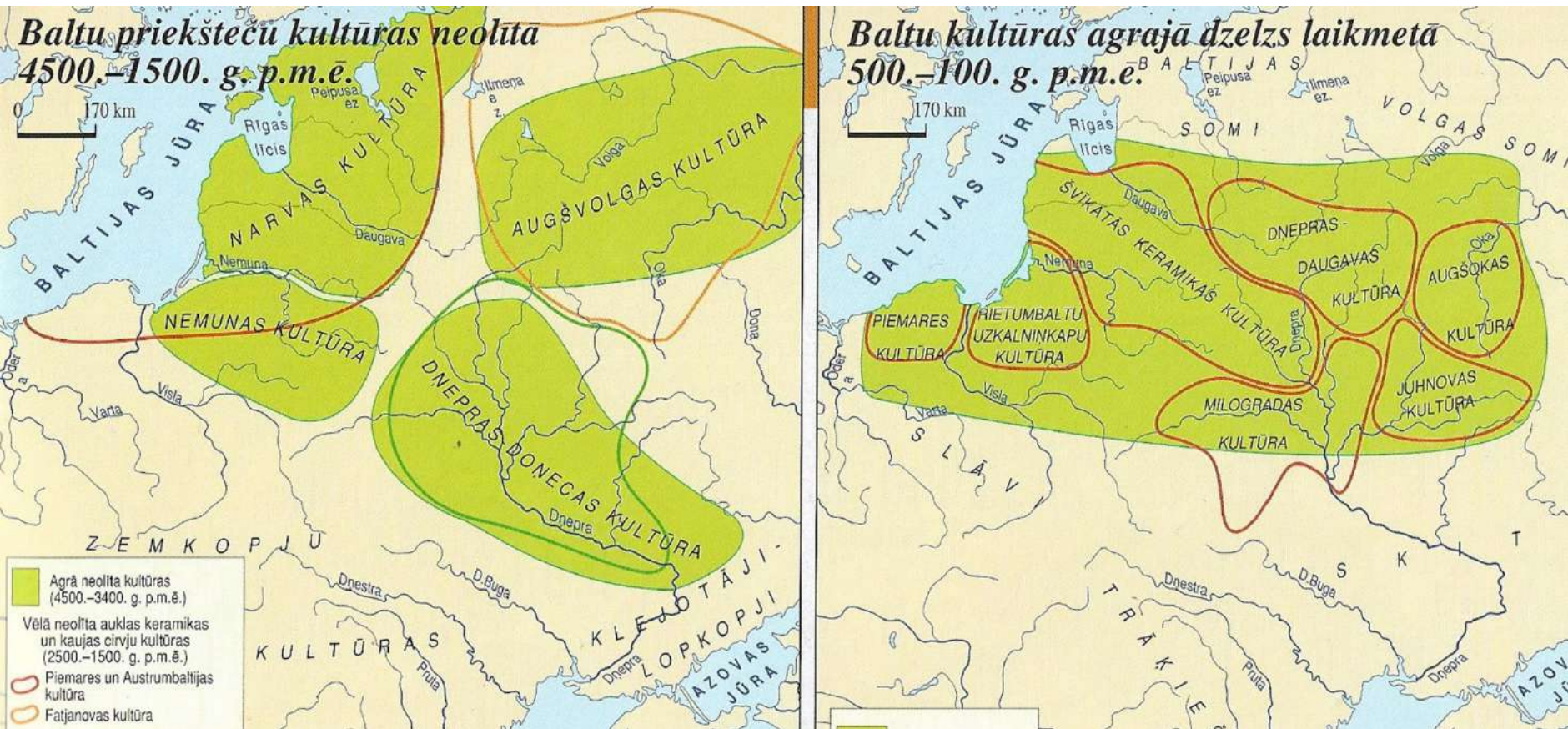
Plaši izplatīts uzskats, ka balti izveidojās 3. gadu tūkstoī pr. Kr., kad Austrumeiropas mežu joslā ieradās par indoeiropeskām uzskatītās auklas keramikas un kaujas cirvju kultūras un sajaucās ar vietējām neolīta ciltīm.

Austrumbaltijā tā bija Žucevas kultūra, kas izveidojās ienākušajām auklas keramikas un kaujas cirvju kultūras ciltīm asimilējoties ar vietējiem Narvas un Nemunas kultūras iedzīvotājiem.

No Žucevas kultūras tālāk attīstījās bronzas un agrā dzelzs laikmeta rietumbaltu kultūras. Augšdņepras un Augšvolgas baseinā auklas keramikas Vidusdņepras un Fatjanovas kultūras izplatījās agrākās Dņepras-Doņecas (5.-3. g.t. pr. Kr.) un Volosovas (4.-3. g.t. pr. Kr.) kultūras cilšu teritorijā, pēdējās asimilējot. Vidusdņepras kultūras attīstības rezultātā 2. gadu tūkstoša vidū pr. Kr. izveidojās Sosņicas kultūra kā austrumbaltu (Dņepras baltu) pamats. Minētie uzskati par baltu izveidošanos balstās uz pieņēmumu par kultūras cilšu migrācijām ne-indoeiropiešu cilšu teritorijās 3. g.t. pr. Kr.

Baltu priekšteču un Baltu apdzīvotās teritorijas

Zemgaļi

- *Zemgaļi (Seimgaler, Semigalli, Semegallen, Зимъгола) – sena baltu tauta, viena no Latvijas un Lietuvas pamattautām, kas dzelzs laikmetā un viduslaikos apdzīvojusi Latvijas vidusdaļu (Zemgales līdzenums) un Lietuvas ziemeļdaļu. Zemgaļi iekļāvās latviešu un lietuviešu tautas veidošanas procesā. Turklāt viņu izloksnes latviešu valodas vidus dialektā ir pamatā latviešu literārajai valodai*

Pirmās skopās ziņas par Zemgali rakstu avotos minētas 9.gadsimtā Skandināvu hronikā „Annales Ryenses”. Drošākas un konkrētākas ziņas par zemgaļiem atrodamas skandināvu rūna rakstos uz akmeņiem un priekšmetiem.

Par zemgaļiem Latvijas arheoloģijā ir pieņemts runāt jau ar agro dzelzs laikmetu (1.-4.gs.), kad Zemgalē, sākot ar kapu uzkalniņu ar akmeņu riņķi kultūru, tiek saskatīta nepārtraukta kultūras attīstība līdz 12.-13.gadsimtam, kad te zemgaļus apstiprina rakstītie avoti

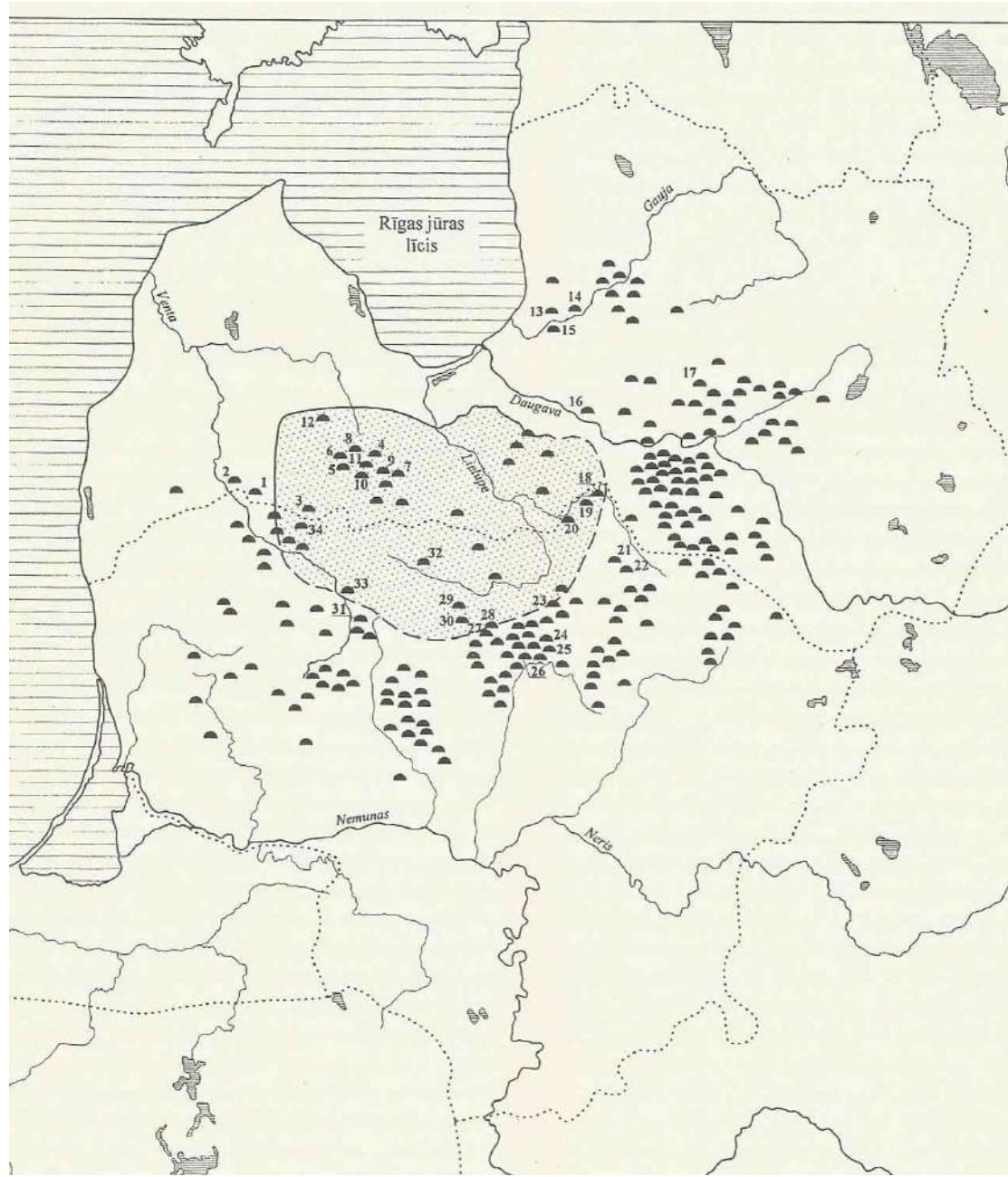
SĒĻI

- **SĒĻI-** (*Selen*) – *sena baltu tauta, viena no Latvijas un Lietuvas pamattautām, kas dzelzs laikmetā un viduslaikos apdzīvojusi Latvijas dienvidaustrumdaļu un Lietuvas ziemeļdaļu. SĒĻI iekļāvās latviešu un lietuviešu tautas veidošanas procesā.*

Senākās drošās rakstiskās liecības par sēļiem ir atrodamas 13.gadsimtā Indriķa hronikā, kur tie ar latīņu nosaukumu *Selones* minēti piecas reizes. Aprakstot Sēlpils (*castrī Selonum*) aplenkšanu un nodedzināšanu, kā arī Kokneses iekarošanu 1208.gadā, minēts, ka sēļi dzīvojuši kopā ar latgaļiem Kokneses valstiņas teritorijā.

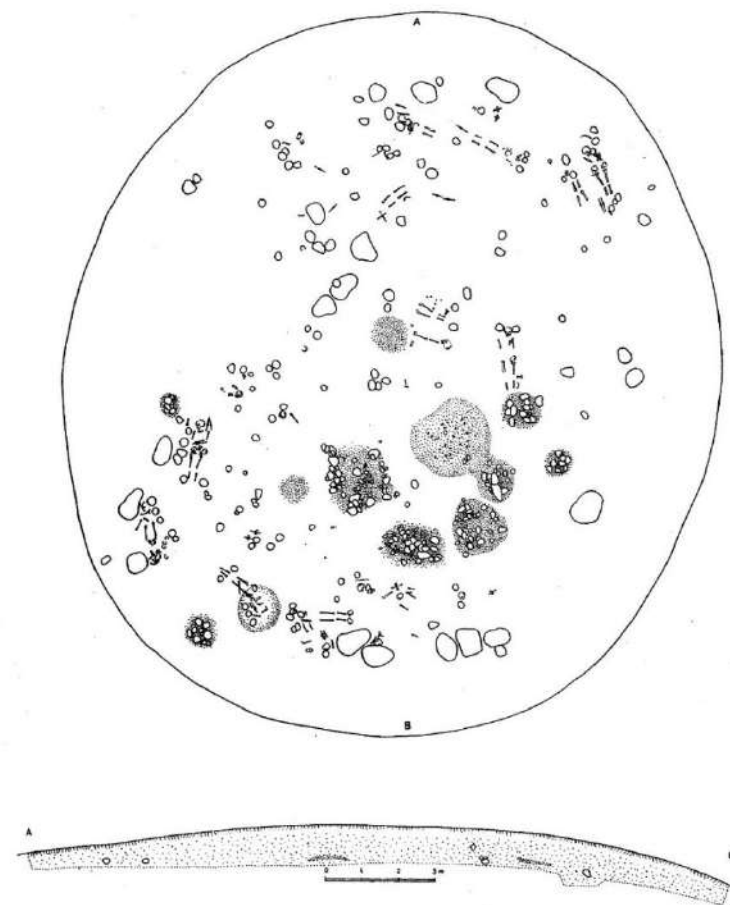
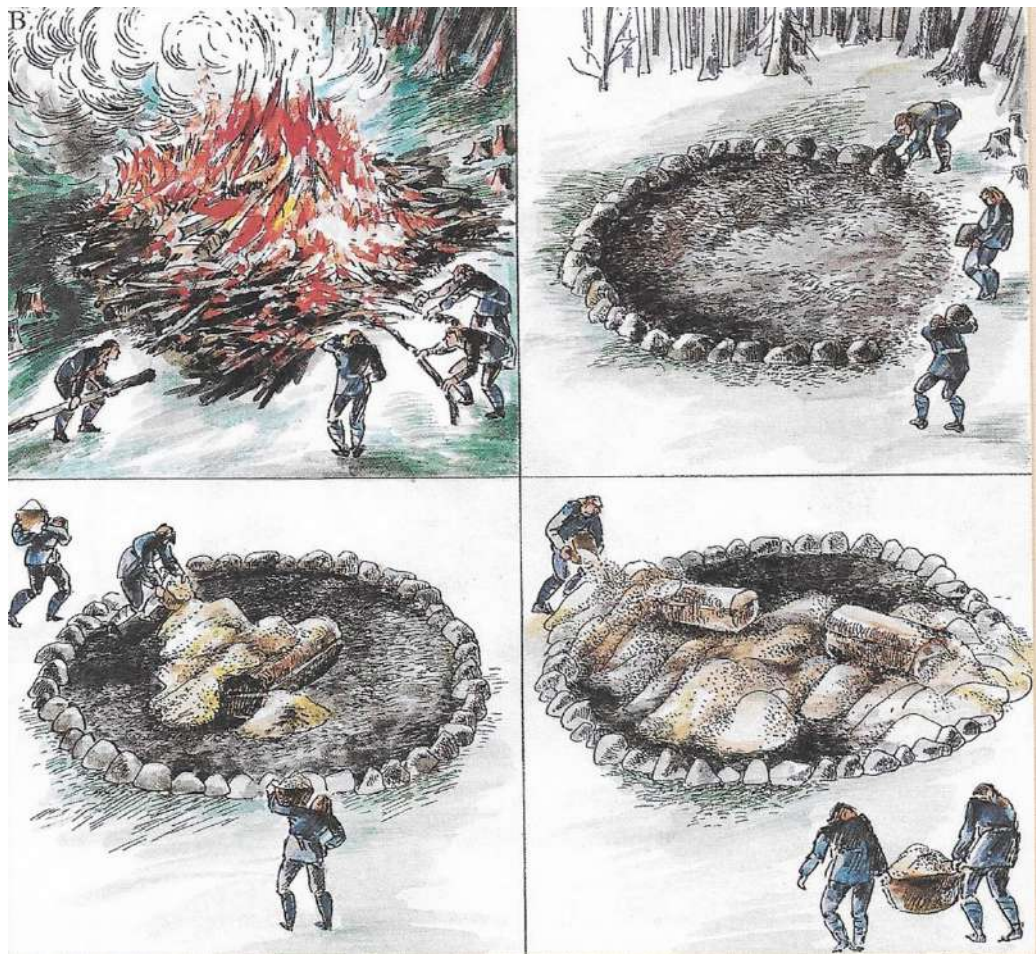
Par sēļiem var runāt, sākot ar vidējo dzelzs laikmetu, kad visticamāk tie ieguva tās iezīmes valodā un materiālajā kultūrā, kādas tiem bija laikā, kad sēļi ir minēti rakstītajos avotos. Agrā dzelzs laikmeta uzkalniņu kapu kultūra bija pamats, uz kura, uzslāņojoties austrumbaltiem un saņemot spēcīgus impulsus no Viduslatvijas (zemgaļu) līdzeno kapulauku apgabala, izveidojās sēļi. No uzkalniņu kapu kultūras laikiem sēļi ir mantojuši virkni īpatnību, kā piemēram, kāpjošo intonāciju, kas Aiviekstes baseinā saglabājusies arī daļai latgaļu.

Zemgaļu un sēļu uzkalniņu kapu kultūra 1.-4.gs.

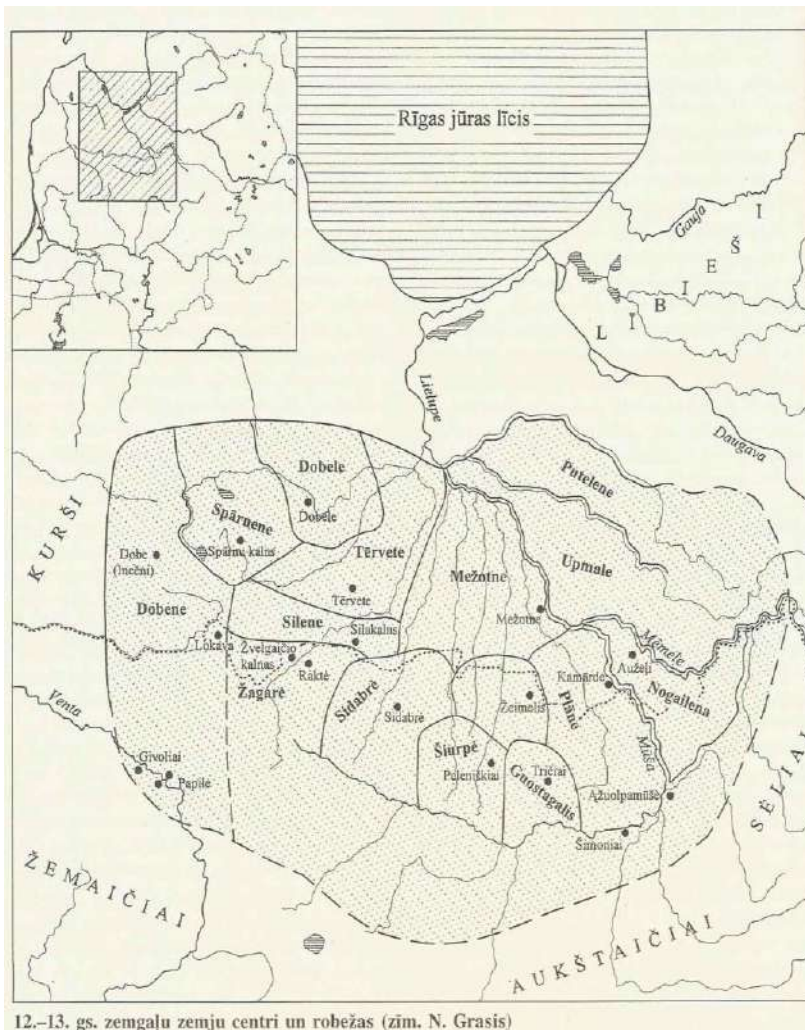
Kapu uzkalniņi

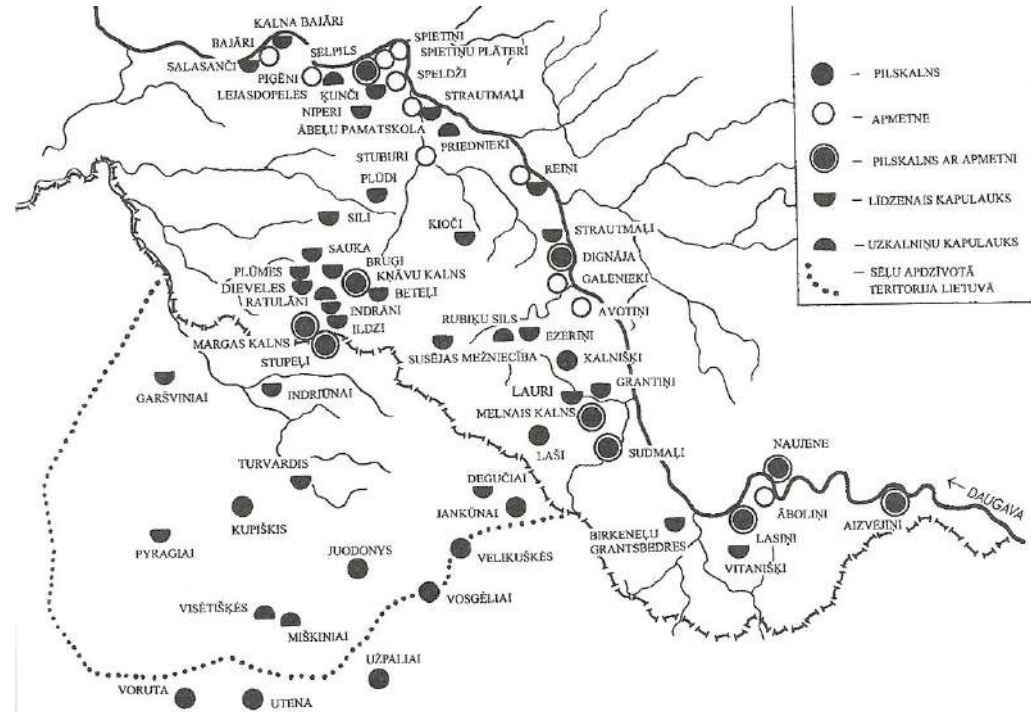
43. att. Gailīšu 3. uzkalniņa plāns.

Zemgaļu un sēļu zemes un pilskalni no 13.gs.

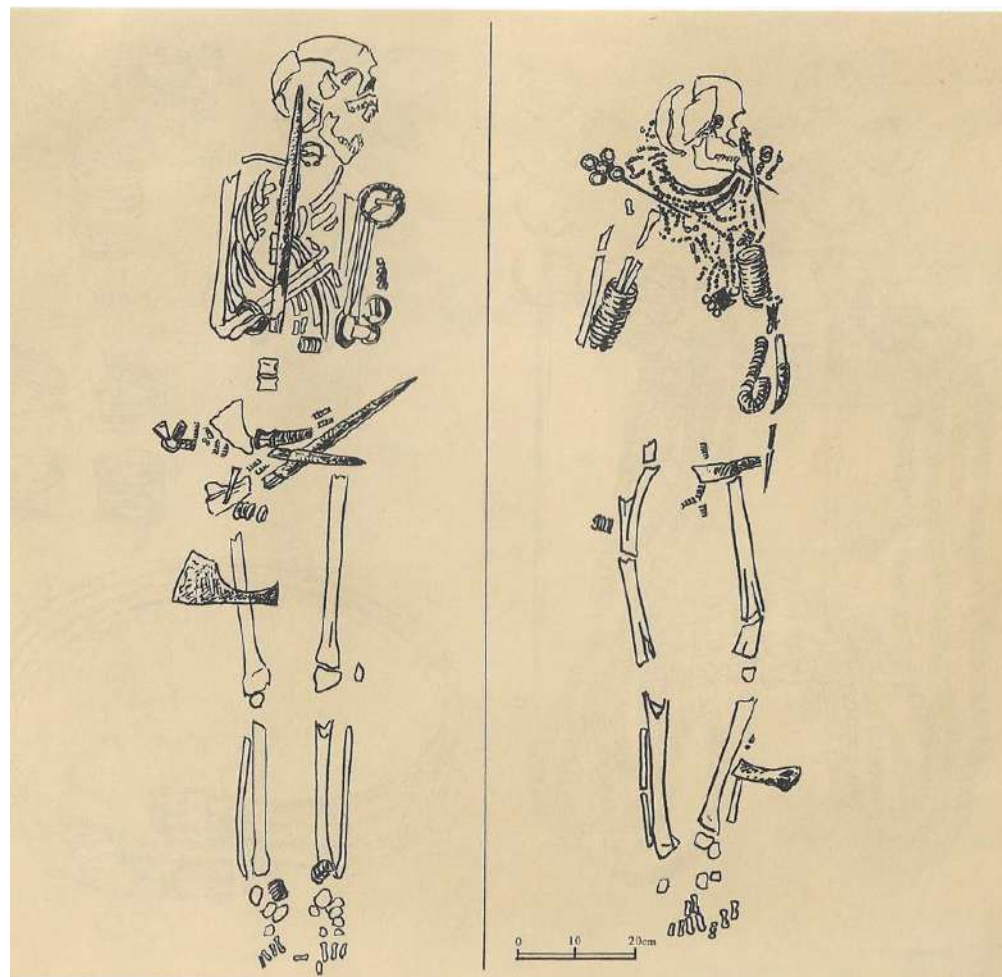
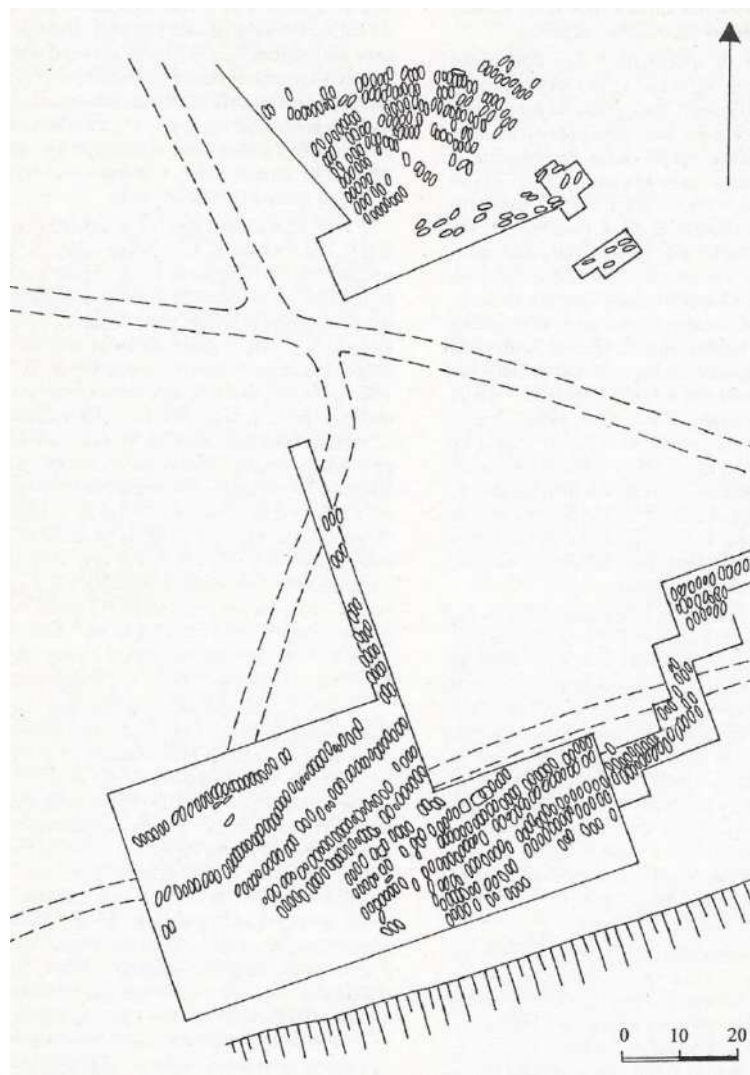
12.-13. gs. zemgaļu zemju centri un robežas (zīm. N. Grasijs)

Līdzene kapulauki

Tērvetes Ķūru kapulauks

ZEMGAĻ UN SĒĻU APĢĒRBS VIDĒJĀ DZELZS LAIKMETĀ 5.-8.GS.

Tērveyes Ķuru kapulauka sievietes kapa inventārs un apģērba rekonstrukcija (6.gs.)

ZEMGAĻI VIDEJĀ DZELZS LAIKMETĀ

Jaunsvirlaukas Kakužēnu 45.kaps

36. attēls. Vīriša apģērba rekonstrukcija, 6.gs., Jaunsvirlaukas Kakužēni, 45.kaps. (inv. Nr. 326). N.Jūruma rekonstrukcija, A.Liepiņa zīmējums.

Otrā apakšgrupa. Krustadata ar rombveidīgu izgrīzumu galvas vidū. Jaunsvirlaukas pagasts "Kakužēni" 45.kaps. (Inv.Nr. 326)

SĒLI VIDĒJĀ DZELZS LAIKMETĀ 5.-8.GS.
Boķu kapulauks, 4 kapu uzkalniņš 12.kaps

63-67

Jaunsvirlaukas Kakužēnu 38b.kaps 7.gs.

37. attēls. Sievietes apģērba rekonstrukcija, 7.gs., Jaunsvirlaukas Kakužēni, 38 b.kaps. (inv. Nr. 306). N.Jēruma rekonstrukcija, A.Liepiņa zīmējums.

Otrā apakšgrupa. Krustadāta ar rombveidīgu izgriezumu galvas vidū. Jaunsvirlaukas pagasts "Kakužēni" 38b.kaps (Inv.Nr. 306)

Visētišķi 8.-9.gs.
8.kapu uzkalniņš, 12.kaps

Zemgaļu rotadatas 6.-8.gs.

Zemgaļu vainagi 6.-9.gs.

Vīriešu stopsaktas

Vēlais dzelzs laikmets 9.-13.gs.

Mežotnes centra 79. un 80. kapa inventāra atdarinājums

Vainags ar jumbveida piekariņiem dreņģeru – čunkānu kapulauks
11.gs

Mežotnes kapulauka 1.kapa rekonstrukcija

38. attēls. Sievietes apģērba rekonstrukcija, 11.gs., Mežotnes kapulauks, 1. kapa.
(LVM AA 182). N.Jeruna rekonstrukcija, A.Liepīņa zīmējums.

Vēlais dzelzs laikmets 11.gs. sieviešu kapa inventāri, Dreņģeru –
Čunkānu un Pavirvītes kapulauks

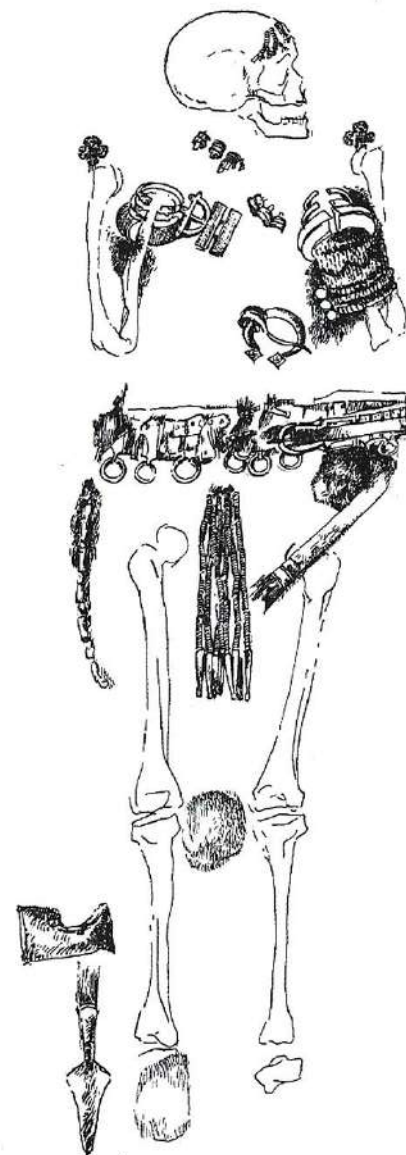

Ceraukstes Podiņu 14.kapa inventārs un apgērbba rekonstrukcija 12.gs.

PRIEDNIEKI 11.GS.
2.KAPU UZKALNIŅŠ, 2.KAPS

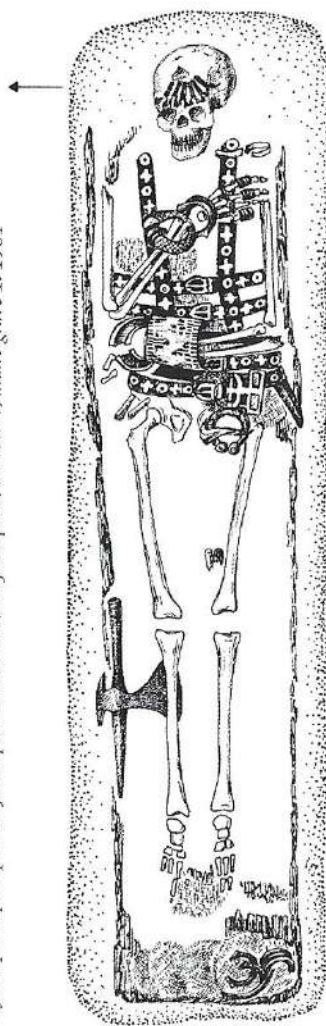

Lejasdopeļu kapulauks 11.gs. 5.kapu uzkalniņš, 1.kaps

Lejasdopeles, pilkapis V, vīro kaps 1. 1961 m. / Lejasdopeles, barrow V, man's grave 1. 1961

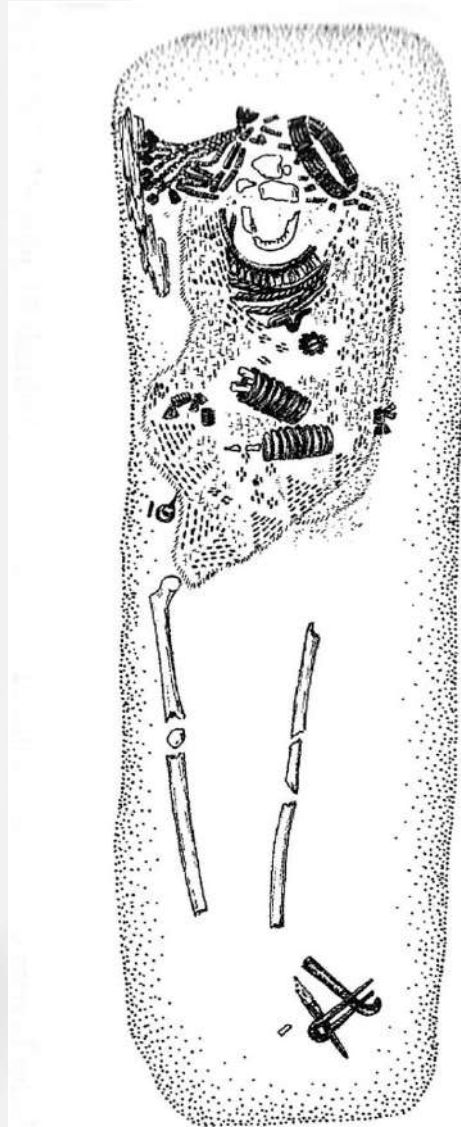

PRIEDNIEKI 11.GS.
2.KAPU UZKALNIŅŠ, 2.KAPS

Sēlpils Lejasdopeles, II uzkalniņa 17.kaps, 12.gs

[illegible]

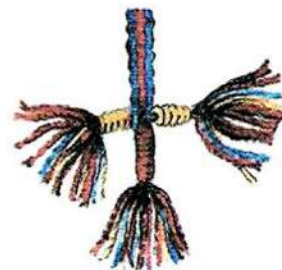
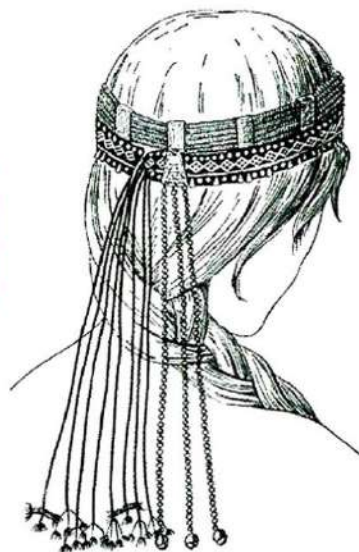

Figure 1. The archaeological site of the Late Bronze Age, showing the remains of a large, rectangular, woven basket or bag, decorated with numerous small, light-colored, cylindrical beads or shells, arranged in a grid pattern. The basket is surrounded by dry grass and twigs.

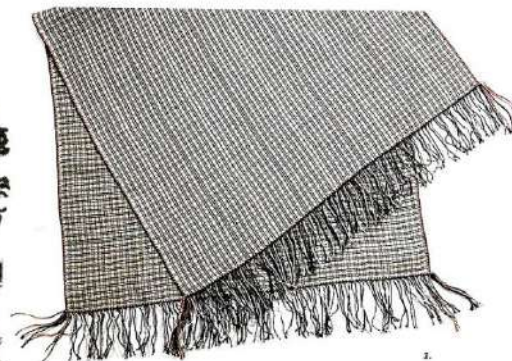

1.

2.

31. att. 12. gs. sēļu un latgaļu villaiņu rekonstrukcijas.
1. Sēlpils Lejasdopeles, II uzkalniņa 17. kaps. LNVN
2. Taurenas Lazdiņi, 11. gs. LNVN

1.

2.

35. att. 13.–14. gs. rūtaļņu villaiņu fragmenti.
1. Sēlpils Lejasdopeles, I uzkalniņa 6. kaps.
2. Stāmerienas Annas muža, s.a. LNVN

36. att. 13.–14. gs. rūtaļņu villaiņu rekonstrukcijas.
1. Kauguru Beltes, 3. kaps. Valmieras muzejs
2. Sēlpils Lejasdopeles, I uzkalniņa 6. kaps. LNVN

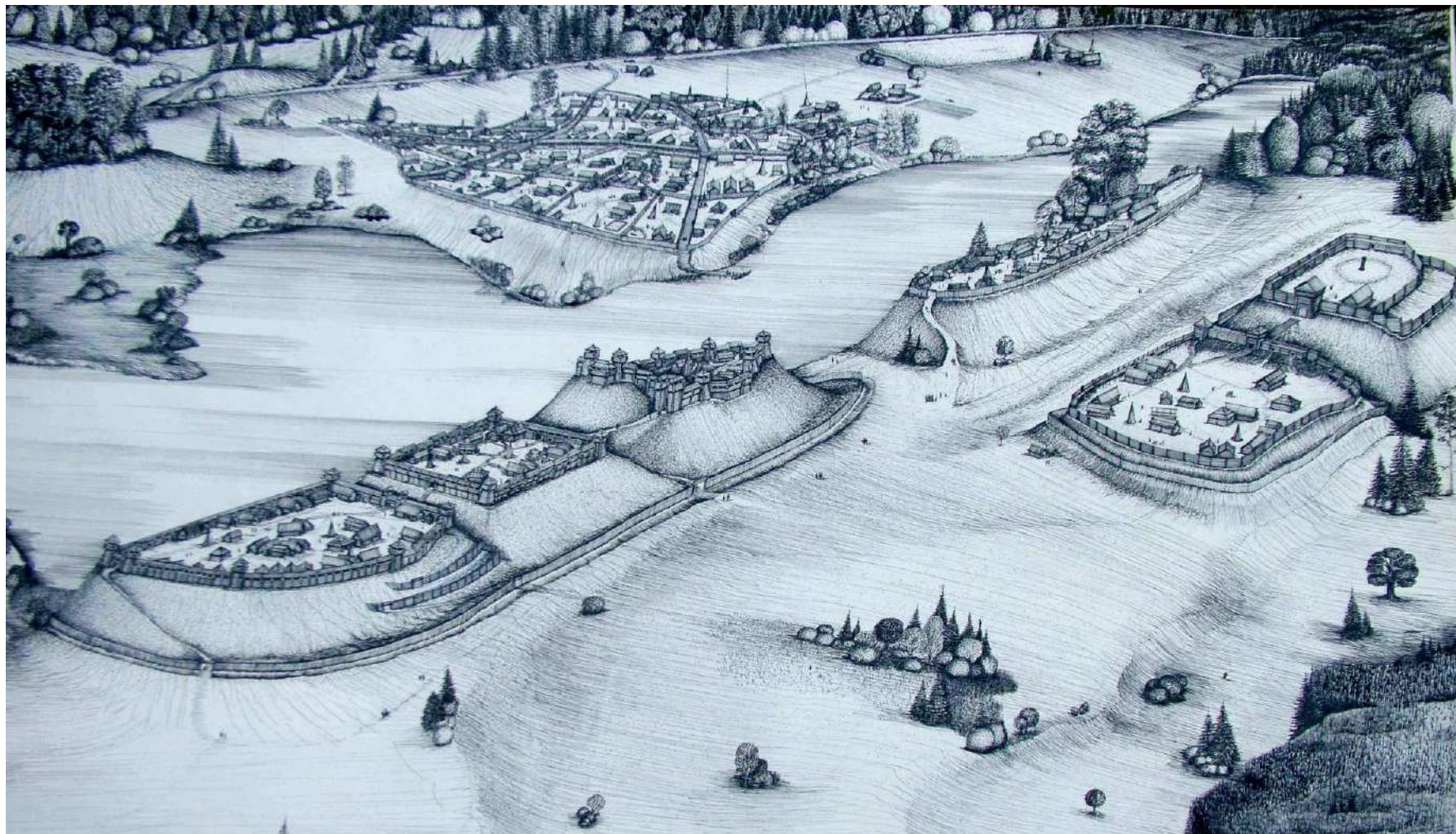

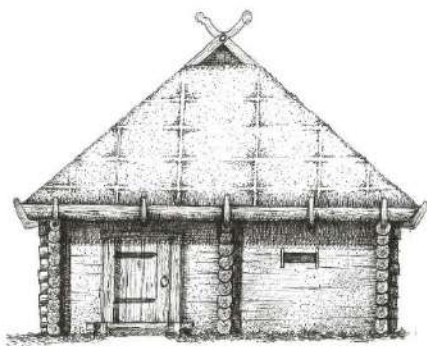

TĒRVETES PILSKALNS AR SENPILSĒTU 13.GS.

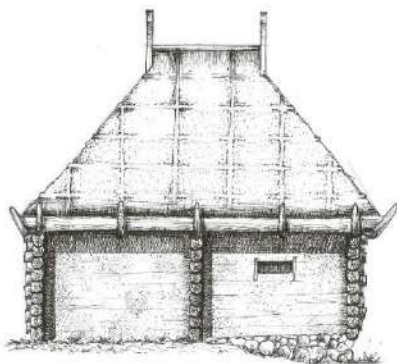

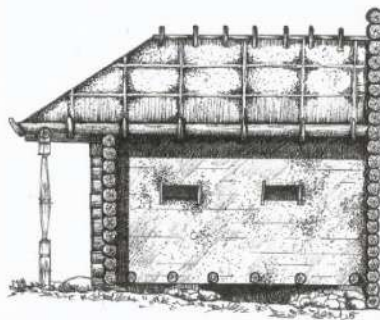

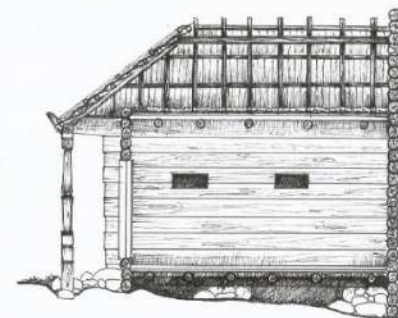
Dienvidu fasāde

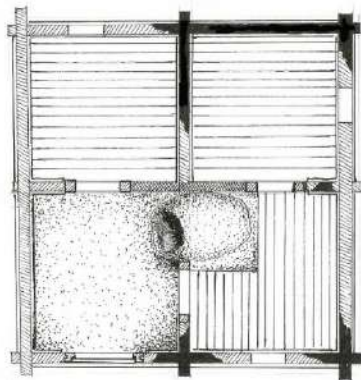
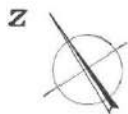
Austrumu fasāde

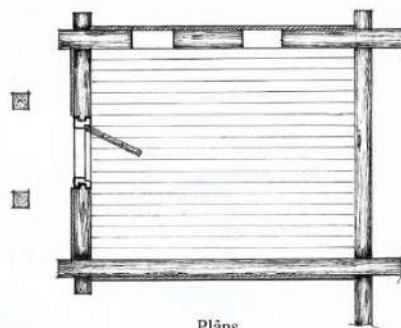
Austrumu fasāde

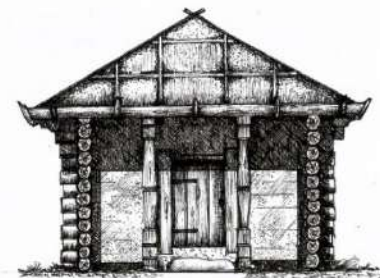
Griezums

Plāns

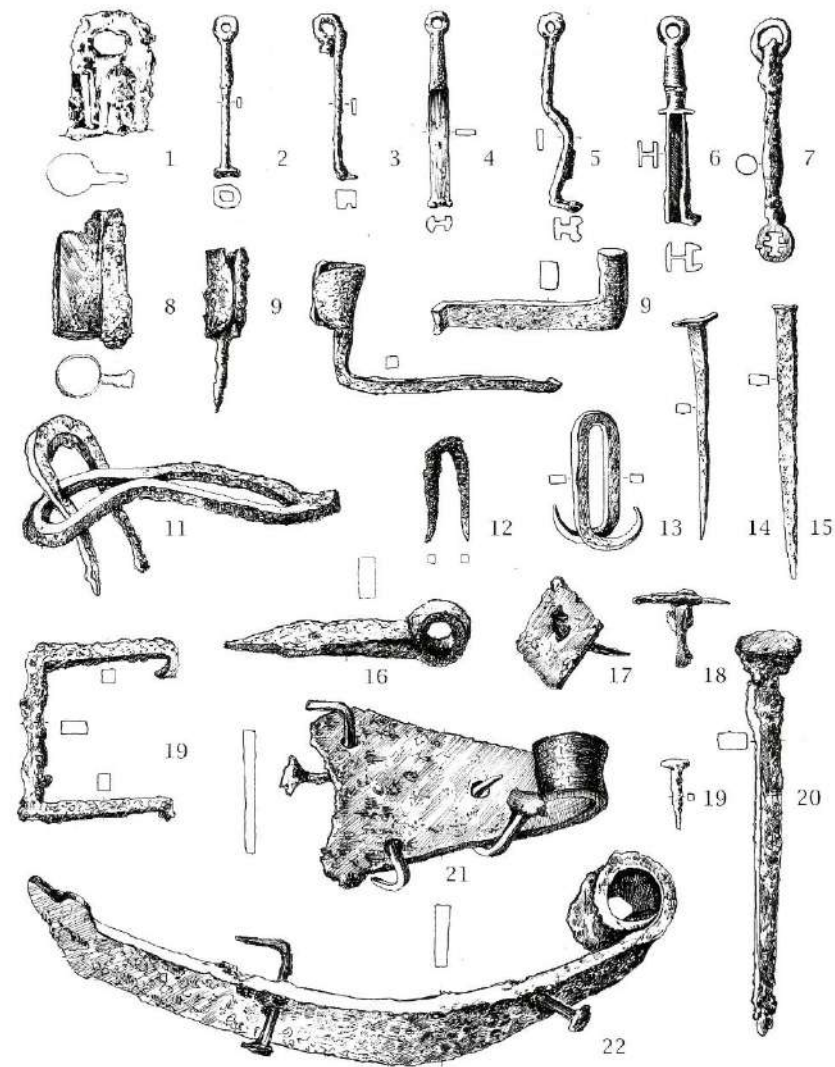
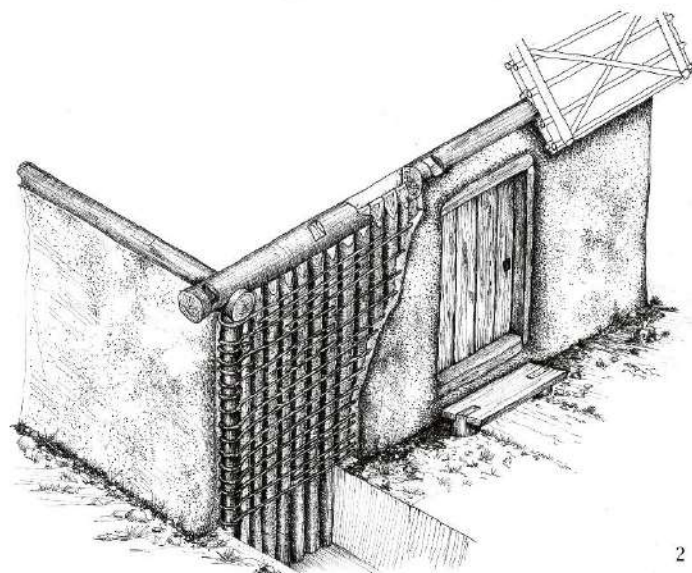
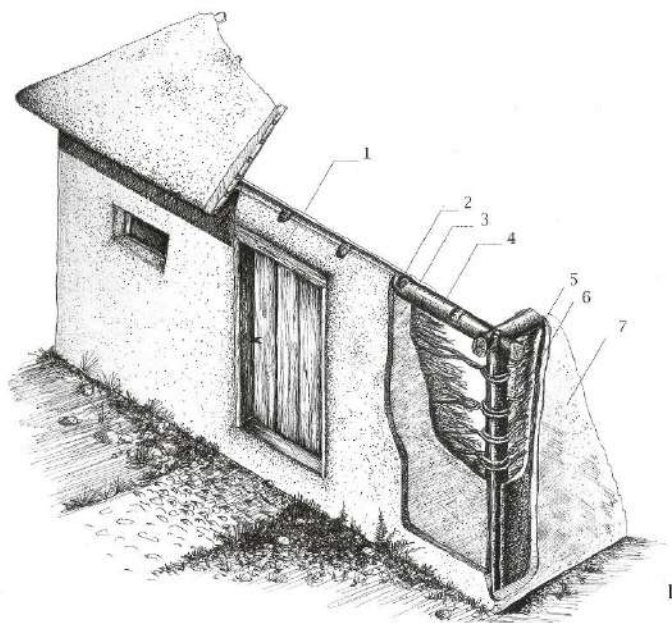

Plāns

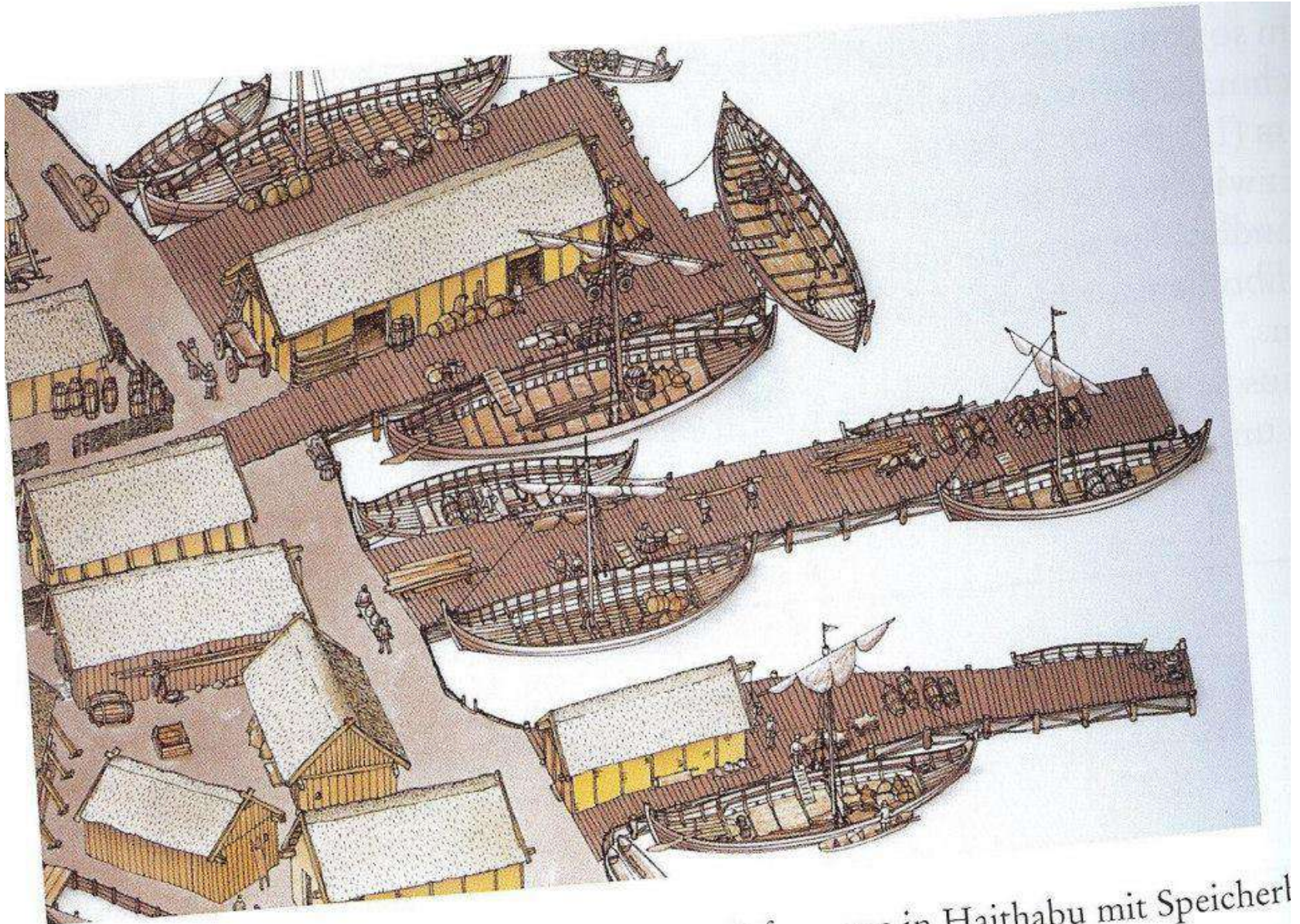
Dienvidu fasāde

0 0.5 1.0 1.5 2.0 2.5 3.0

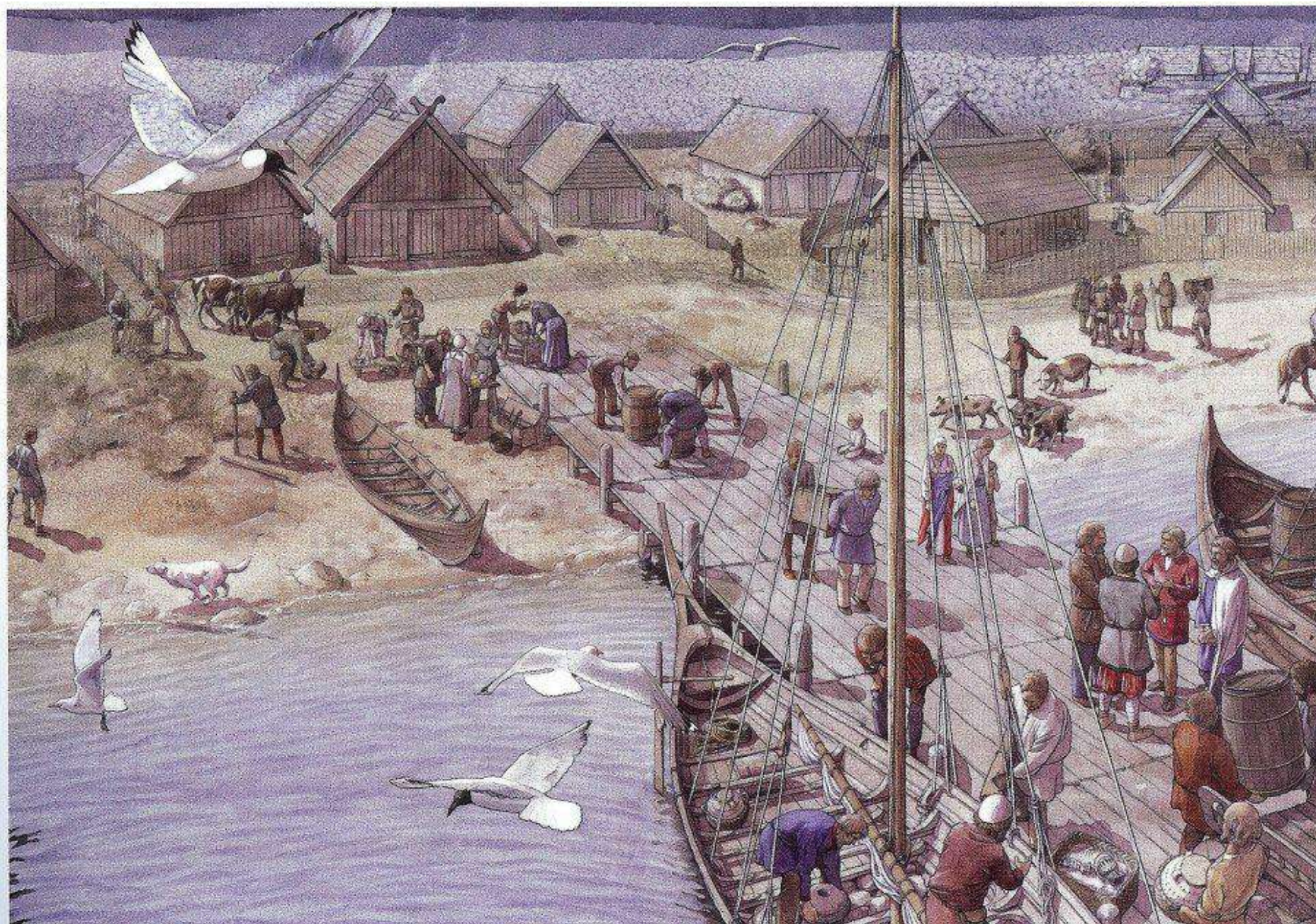

Zemgaļu osta

... in Haithabu mit Speicherl

Sēļu un Zemgaļu vēsturiskās vietas mūsdienu administratīvajā un kultūras struktūrā

Zemgaļu osta, tirdzniecība

Sēļu un zemgaļu ietekme mūsdienu kultūrā

- ❑ Tradicionalās kultūras, - zemkopība (lopkopība, biškopība, zvejniecība)
- ❑ Materialā kultūra - amatniecība, podniecība, apģērbs, rotas
- ❑ Garīgā kultūra – folklorā, mitoloģija, ticība, pasaules uztvere

Paldies par uzmanību !

Interreg

Latvija–Lietuva

Eiropas Reģionālās attīstības fonds

EIROPAS SAVIENĪBA

Paldies par uzmanību!

Kontakti:....